

Három könyv az 1960/70-es évek Mongóliájáról

Beszélgetés Hegyi Margittal

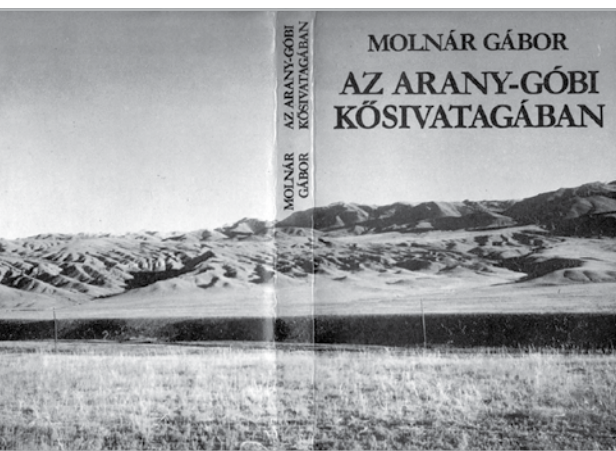
Molnár Gábornak – akit először brazil vadászélményei kapcsán ismert meg az olvasóközönség – három könyve jelent meg Mongóliáról is, ezek közül az egyik mű feleségével társszerzőségben látott napvilágot. A XX. század második felének népszerű útleírásokat közlő írója háromszor járt Mongóliában. Özvegye, Hegyi Margit szintén háromszor utazott a hatalmas ázsiai országba, és első kézből számol be az utazás előzményeiről, viszontagságairól és az akkori Mongólia érdekességeiről.

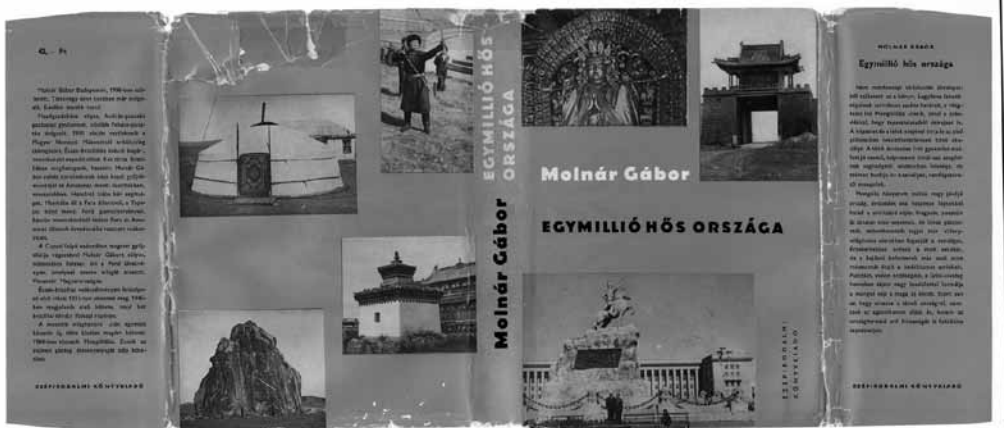
– Gabi bácsit újsághirdetés útján ismertem meg. Hogy milyen dolgokon múlik az ember élete?! Apróságok meghatározhatják egész jövőnket. Vallásos ember vagyok, de hiszem azt, hogy a legkisebb eseménynek, cselekménynek is döntő része lehet az életben.

Budapest ostroma után, 1945-ben, amikor négyen gyerekek édesanyámmal fölke-rekvedve haza mentünk Újvidékre, ahonnan származunk, nyitva maradt a lakásunk. Egy év után, 1946-ban térhettünk vissza Bu-

dapestre. Csodálatos módon, nyitott lakásunkból csak a könnyen mozdítható holmik tűntek el. A bútorok, ágyneműk, edények megmaradtak. De élelmünk az nem volt. Én állandóan éhes voltam. Ezért igen gyakran ellátogattam egy hozzánk közel lakó idős házaspárhoz, akik, ha segítettem nekik a ház körüli munkákban, a végén mindig megkínáltak egy nagy karéj zsíros kenyérral. Őket vidéki rokonaik ellátták étellel. Egy ilyen alkalomkor, amikor ismét náluk jártam és már a munkát is elvégeztem, amivel megbíztak, még ott maradtam kicsit beszélgetni. Közben összebb raktam az előttem, az asztalon heverő újságokat, amelyekbe bele-bele is olvastam. Egyszerre egy apróhirdetésen akadt meg a szemem: „világtalan ember felolvasót keres” és egy telefonszám. Még aznap jelentkeztem. Így ismertem meg Gabi bácsit, aki később a férjem lett.

Már bemutatkozó látogatásomkor jelezte, mindössze pár hét munkáról lehet szó, mivel hamarosan Brazíliába utazik, csak a beutazási engedélyére vár. Nos, ez a beutazási engedély jó egy év után érkezett meg. Közben lejárt a kiutazási engedélye. Ezt akkor ismét megkérvényezte, de már nem

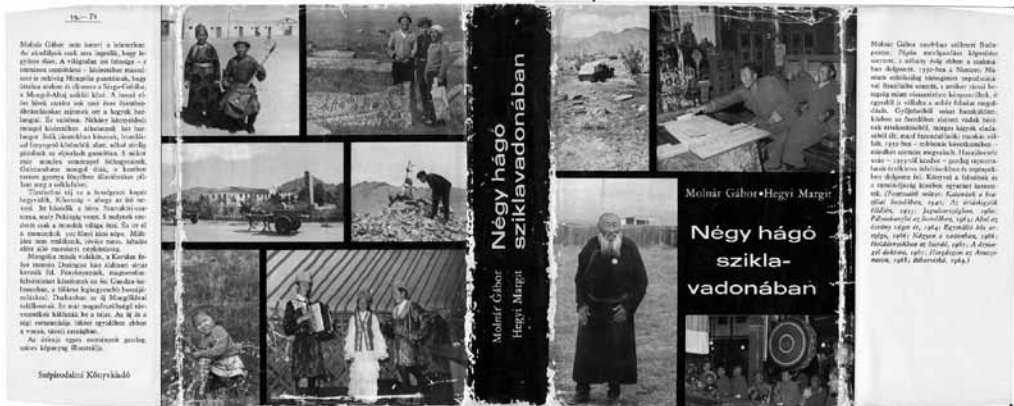

adták meg! Múltak az évek, felnőttem és 1950-ben házasságot kötöttünk Gabi bácsival. Sorra születtek gyermekeink, két fiú és egy lány. Férjem az évek múltával sem adta fel tervét. Évről évre benyújtotta kérelmét a Brazíliába való utazásához szükséges engedélyért. Mindig elutasítás érkezett. Közben férjem megismerkedett Dr. Erdélyi István régésszel, aki a honfoglalás korával foglalkozott, és már többször vezetett ásatásokat Mongóliában. Ő mondta egy baráti látogatás alkalmával: – „Gábor, mit erőlködsz Brazíliával, látod, nem jön össze! Gyere Mongóliába”. – Két hét alatt mindent elintéztünk! Írócseregyezmény keretében férjemmel Mongóliába utaztunk, egy Banzragcs nevű mongol író meg – később nagyon jó barátunk lett –, Bu-

dapestre érkezett. Férjem szolgálati útlevelet kapott, nekem, kísérőként viszont nem járt szolgálati útlevél. Így kék, Mongóliába szóló turista útlevelet kaptam. Erdélyi Istvánnak köszönhetően merült fel az ötlet, hogy Mongóliába utazzunk, egyébként eszünkbe nem jutott volna Mongólia. Különben meg világ életemben kalandvágyó voltam. A kaland motivált, hogy ott mi minden történik majd velünk?

❖ **Mikor is volt az első mongol utatok?**

– 1964-ben utaztunk először Erdélyi Istvánnal Mongóliába. Ez volt első mongóliai utunk. Akkor még hihetetlenül nehéz körülmények közé értünk. Semmilyen felszerelést nem vittünk magunkkal. Gondoltuk, majd ott megvásárolunk mindent,

amire utunk során szükségünk lehet. De semmit, egyáltalán semmit nem lehetett kapni! 1968-ban, második utunkon valamivel, nagyon kevéssel, de már jobb volt a helyzet. Majd 1972-ben, amikor harmadszor utaztam Mongóliába a filmgyárral, már sok mindenhez hozzá lehetett jutni. Például kenyérhez, némi gyümölcshöz. 1964-ben még szállodánk éttermében is csak a magyar követség és a mongol írószövetség írásos kérelmére kaphattunk ásványvizet vagy sört. Igaz, csak mongol sört, amit képtelenek voltunk meginni. A fővárosban nagyon kevés ideig tartózkodtunk, a vidéket jártuk.

❖ **Mennyi ideig voltatok kint első alkalommal?**

– Hivatalosan hat hétig, de valójában – mongol író barátaink közbenjárására – jóval több időt tölthettünk Mongóliában. Sok idő kellett, hogy bejárjuk a hatalmas vidékeket, amelyekről a könyvekben szó van.

❖ **Olvastam, hogy több liter pálinkát vittetek magatokkal Magyarországról...**

– Így igaz. A Nemzeti Bank adott engedélyt hús liter pálinka kivitelére. Ez már második utazásunkkor történt. Kétliteres műanyag flakonokba töltve oldottuk meg a szállítást. Egy bőröndben csak pálinka volt, más semmi. Abból remekül tudtunk létezni, mert annál jobb valuta nem kellett. Ezen kívül jó valuta volt még a napszemüveg és a magyar lakat. Vittünk egy csomó tömjént is, mert akkor még Karakorumban, Harhorinban lámák őrizték a Buddha szentélyeket. Gabi bácsi egyik könyvében képeket is lehet látni erről. Gyönyörű szépek. Karakorumban három szentély volt és az ottani lámák a tömjénnek és a gyufának örültek a legjobban. A 35-ös és 36-os női cipők is nagy értéket képviseltek. Mást nem is igen vittünk. Első utunkra három nagy dög bőrönddel mentünk. Rengeteg felesleges holmit vittünk, de ami lényeges lett volna, azt nem. Csizmát! Gondoltam, majd Mongóliában veszek magunknak, jó, erős bőrből készül-

teket. A végén gyenge félcipőkben csináltuk végig az egész utat, mert a mi méreteinkben nem találtunk csizmát. A mongoloknak kicsi a lábuk. Az volt talán a legnehezebb számomra, hogy félcipőben boldoguljak azokon a helyeken, ahol megfordultunk.

❖ **Mit ettetek, miután elfogyott az itthonról vitt élelmetek?**

– Engem nem zavart semmi, mert én mindent megettem, de Gabi bácsi, ő nem. Úgy koplalt a szerencsétlen, hogy az nem igaz. Ő nem ette meg a birkahúst, sem a lóhúst. A végén kénytelen volt mégis megenni, mert éhen halt volna. Egyszer egy nő valahol a Manhan szumn-ban (egy körzetben) csinált nekünk „európai” ennivalót – mert ő tud! Mondom a Gabi bácsinak: „Gabi, tejberizst kapsz, azt készítette a nő és még mazsola is van benne.” Az asszony lótejben megfőzte a rizst, és hogy jó is legyen birkafejjel leöntötte az egészet és az nem mazsola volt a tetején, hanem töpörtyű. Hát azt nem tudta a Gabi bácsi megenni, azt lehetetlen volt elfogyasztani. Egyébként a lótej, a kumis nagyon finom, kecskebőrben erjesztett, enyhén alkoholos ital. Olyan ízű mint a kefir.

Van a mongoloknak nagyon finom pálinkájuk, a cagan arhi. Ez gabonapálinka. A cagan azt jelenti „fehér”. De ilyen pálinkához egyszerű halandó nem juthatott hozzá, csak a fejesek vehették meg bizonyos kijelölt boltban. Mi véletlenül sem juthattunk hozzá. Van tejpálinkájuk is, az olyan ízű mint az olvasztott gumi. Olyan nem volt amit én ne ettem, vagy ittam volna meg, de azt én sem kóstoltam meg. A tejpálinkát európai ember képtelen lenyelni. Aztán ettük azt is, amit mi magunk ejtettünk el, vagy horgásztunk a vadonban.

Észak-Mongóliában nagyon tetszettek nekem a folyók nevei. Például a régi regékben is olvasott Kérülen meg az Orhon folyó. Ezek nagyon sekély folyók, tele gyönyörű, fehér húsú halakkal. A mongolok nem esznek halat, a buddhista vallás tiltja a halebést. Még ide-

haza mondta Erdélyi István, hogy vigyünk damilt, villantót és ólmot. Nem kellett bot, csak úgy bedobta az ólmos, villantós damilt és már húzhattad is ki a halat. Ha ilyen helyen jártunk, nem éhezünk. Mivel se paprikánk, se semmink nem volt a főzéshez, a halakat egyszerűen megfőztük sós vízben és ettük mint a mannát. Ilyenkor igazán jóllaktunk. Később tudtuk meg, hogy Mongólia északi részén sok vöröshagyma terem vadon. Utunk során találtunk is ilyen hagymát. Az íze teljesen olyan, mint a mi hagymánké. Gabi bácsi, ugye ő mezőgazda volt mielőtt megvakult, mondta, szedjek sokat ebből a hagymából, majd viszünk belőle haza. Ez egy nagyon jó fajta lehet, ha kibírja a 40 fokos hideget, meleget. Megraktuk a kocsni hátulját hagymával. A mongolok először kinevettek bennünket. Magyaráztam nekik, hogy mi nagyon sok étel elkészítéséhez használjuk a hagymát. Kínáltam: – „Kóstoljátok meg!” Sajnos, megkóstolták. Ezután, amikor nekifogtunk enni, gyakran elővettem egy-egy hagymát, felszeleteltem a birkahúshoz.

Jó hónap múlva megérkeztünk Ulánbátorba. A szálloda elé érkezve, megláttuk egy kedves ismerősünket, a magyar követség egyik dolgozóját. Gabi bácsi egyből örömmel újságolta neki: – „Képzeld, olyan vöröshagyma nő itt vadon, ami kibírja a legnagyobb meleget és a negyvenfokos hideget is. Ebből viszünk haza megmutatni. Margit, mutass egy hagymát!” Hát egyetlen darab hagyma sem volt már. Mind megették a mongolok, no meg én. Akkor láttam életemben először Gabi bácsit toporzékolva káromkodni, ott, a hotel lépcsőjén. Visszamenni oda, ahol a hagymát szedtük, reménytelen volt.

❖ **A szervezetek hogy bírta az utazást?**

– Én komoly TBC-vel kerültem haza. Sok mindent tudtunk a mongolokról, de azt nem, hogy sok közöttük a TBC-s. Nagy ritkán, amikor bekeveredtünk egy-egy jurta este, akkor ott már egy csomó mongol aludt egy rakáson. Először mi nem voltunk

erre felkészülve, és gyakran velük egy konzervdobozból ittunk. Ráadásul alig ettünk, és így tovább... Szóval ahhoz, hogy TBC-s legyél, több összetevő kell. Legyen ült állapotban, sokszor éhezve, könnyebben elkap a fertőzés. Hányszor történt, hogy délután 24 °C meleg volt, reggel meg mínusz 10 °C fok és havazott. Délután megint 24 fokos meleg. Persze, akkor én harmincnégy éves voltam, de egy európainak azt a klímát nagyon nehéz elviselni. Mégis végig csináltam az utat! Eszembe nem jutott megszakítani utunkat, bár többször éreztem, az idő múlásával mind gyakrabban, hogy hőemelkedésem van. Szinte mindég a fővárostól távoli vidékeken jártunk. Így, szálloda híján, az ottani emberekkel összezsúfolódva aludtunk egy-egy jurtában.

Második utunkon, Kobdóban volt szálloda. A szobák kulcsai vadbirka csigolyákon lógtak. A csigolyákra festették a szobák számát. Nem tudtam ellenállni, elcsórtam egy ilyen vadbirka csigolyát, a 2-es számút. Persze nem a miénket, hogy ne piszkáljanak miatta. Különben a szobaasszonyok naponta háromszor rontottak be kopogás nélkül hozzánk, mindannyiszor megvizsgálva, megvannak-e az ágyneműk, törülközők? Fura. Mégis, most is azt mondom, megérte Mongóliába utazni, a TBC-vel együtt is!

❖ **A mongol és a magyar nép között milyen hasonlóságokra bukkantatok?**

– Mindig azt hallottam, hogy a mongoloknak nagy a titokzatossága... és hidd el, nincs semmiféle titokzatosság. Nagyon jóindulatú, egyenes, vendégszerető emberek. En közben elég sokat tanultam mongolul, úgy hogy saját nyelvükön beszélgettem velük. Számolni még most is kitűnően tudok, de sajnos, a szavakat lassan elfelejtem, oly régóta nincs kivel beszélnem mongolul. Volt egy szójegyzékem, amit magammal vittem második utunkon, és a repülőn, meg végig az út során, szabad időmben végig azt olvastam, tanultam. Ugye, amikor az ember 2-3 nyelvet

beszél, akkor könnyen tanulja a negyediket. Nagyon kicsi a szókincse egy vidéki mongolnak. Ráadásul nem is igen beszélgetnek egymással. Az övök nem a „beszéd” kultúrája, úgy mond. Vannak hasonlóságok a mongol és a magyar nyelv között: például volt egy Horog nevű község – ez érdekes, mert a „horog” az magyar szó –, ami tulajdonképpen néhány ger-ből (sátorból) állt. A sátrak (ger-ek) tetején van egy félrehúzható szellőző nyílás, amit úgy hívnak: ’kis kene eszik’. Teljesen magyar hangzása van. A búza az ’buda’. Az árpa az ’arpa’. Az ég az ’tingr’, mintha tengert mondanál magyarul. Van náluk, mint nálunk például a Rózsa, női név, a Sárga, ami szintén a színt is jelenti mongolul és a női nevet is. Aztán kiderült, hogy ezek nem is magyar, nem is mongol eredetű szavak, hanem török eredetűek. Ők is a törököktől vették át, meg mi is. Legálábbis Lőrincze Lajos nyelvész professzor állította ezt, aki szintén járt Mongóliában több alkalommal.

A mongolok mindig azt mondták, hogy „20 millió mongol él a világon. Egy millió Mongóliában, három millió Burjátöldön, ami a Szovjetunióhoz tartozott akkor, hat millió Belső-Mongóliában, ami Kína, és tízmillió Nyugaton, akiket magyaroknak hívnak”. Persze, ez így nem igaz.

❖ Léteznek mongol sajátosságok?

– Képzeld el, hogy ott a búzát úgy termesztik – amin mi nevettünk a fiammal –, hogy szinte sétálni tudsz a kalászkok között. Annyira ritkán volt vetve, nem tudom, hogy csinálják?

Ők, legalább is akkor, nem ettek búzából készült ételt. Azon is mosolyogtunk, hogy óriási plakátokon hirdették: „Egyél káposztát!”. Nagyon ritkán jutottunk normális ételhez. Például Kobdóban, a szállodában. Ennek csak mi örültünk, mert mongol barátaink nem ettek meg semmiféle főzeléket, zöldséget, vagy gyümölcsöt. Mire végeztünk az ebéddel, Gabi bácsinál is meg a fiamnál is

ott maradt a hús a tányéron, mongol kísérőinknél meg a főzelék. Én mindent megettem.

Érdekes módon, egyetlen egy tehenet sem láttam Mongóliában. Lovat, birkát, tevé sokat, de tehenet azt nem. Pedig olvastam, van náluk szarvasmarha tenyésztés is. Mi nagyon szerettünk volna a fiammal részt venni ősszel a nagy állatfelhajtáson, de közbejötték dolgok és ez kimaradt az életemből. Ilyenkor sokszor több mint ezer kilométerről terelték fel az állatokat Ulánbátor közvetlen közelébe, mert csak ott történt a felvásárlás.

Az állatfelhajtás komoly szakértelmet igényelt. Tudták az átvétel pontos idejét, meg azt, hogy a terelés jó másfél hónapig tart. Mindenki időben megérkezett az átadás napjára azzal a rengeteg állattal. Olykor ugye megálltak legetetni, és amikor felértek a fővárosba, akkor még ott, a környéken is legettetek, hogy visszahízzák az állatok a súlyt, amit a nagy úton veszítettek, mert súlyra vették át az állatokat, nem darabra. Megkaptuk az engedélyt fiammal, részt vehettünk volna egy ilyen terelésen, de kifutottunk az időből.

Ami viszont mindenütt van, az az újság. A legtávolabbi helyekre is elviszik az újságot. A ger-ben egy kihúzott zsinigre akasztják fel a lapokat. Kérdeztem a kísérőnket, hogy amikor megjön az újság, akkor mi érdeklí őket leginkább? Miről olvasnak szívesen? Találkoztunk olyan esettel, amikor egy aszszony egyetlen gyermekével élt egyedül egy ger-ben, persze, sok-sok állattal, és 70 kilométeres körzetben senki. Egyáltalán senki! Hát gondolom, milyen nagy érték itt a betű, az újság, hogy eljut az ország minden szegletébe. Szóval érdekelne, milyen rovatok vannak és mit olvas legszívesebben? Meg is kérdezte tőle kísérőnk, mire az asszony azt válaszolta: „Igaz, jár az újság, de ő nem olvassa, analfabéta.”

❖ Milyen különös szokásokról hallottatok?

– Egyes vidékeken, ha valaki meghal, felfektetik keresztbe egy lóra, aztán egy lovas

ember kötőfékre veszi a halottat vivő lovat és addig vágtazik vele, amíg le nem esik róla a meghalt. Ennyi. A többi a madarak dolga. Nyugat-Mongóliában láttunk olyat, hogy a meghalt embert elvitték és letették egy már korábban meghalt tetem mellé. Mindössze egy géz-szerű lepellet takarták le, amelyre körbe néhány követ raktak. A többi teendő itt is a madaraké. A mongol ember részére a halál a legtermészetesebb dolog. Nem csinálnak belőle ügyet. Részünkre megdöbbenő volt, amikor mesélték, hogy elhunyt gyermekét sem siratja meg az anya.

Ulánbátorban az öregek, amikor érezték, hogy közeledik a vég, vidékre szöktek és befeküdtek egy barlangba. Ott kívántak meghalni, nehogy eltemessék őket. Buddhisták, ezért nem temetkeznek. Igenis megtartották vallásukat! Hiába a nagy üldözés. Annaira nyomorultak, szegények voltak, de Ulánbátorban, a Gandan kolostorban, pénzt dugdostak a lámák zsebeibe. Abban az időben egyedül itt, a Gandanban tarthattak istentiszteletet.

Második utunkon Karakórumban a kolostort már nem lámák őrizték, hanem egy párttitkár és családja. Ezt mi nem tudtuk és mint első utunkon, ismét vittünk ajándékba tömjént. Hát a tömjénnel együtt durván ki lettünk vágva. A párttitkár nem kívánt Buddhának füstölni.

Ulánbátorban, a Gandanban végig megmaradhattak a lámák, összesen negyvenen. Ők szívesen fogadták a tömjént, gyufát, meg a tugrikot, vagyis a pénzt. Máig emlékezem a kolostor udvarában lévő hatalmas ima-malmokra. Több láma kizárólag azzal foglalkozott, járták egész Mongóliát, hogy találjanak 17 évesen meghalt leányt, annak is a lábszárcsontját, amelyből egy bizonyos, az istentiszteleteiken használt furulyát készítettek. Ezt Danzan, a főláma helyettese mesélte. Ezt a köznép is tudta.

❖ **A családi életből láttatok valamit?**

– A férfiak nem erőltetik meg magukat.

Például a lovakat is a nők fejik. Egy ló, jó, ha egyszerre két deciliter tejet ad. És naponta ötször kell megfejni. Óriási munka. Vidéken a gyerekeket már négyéves korukban felrakják a lóra, hajtó pányvát nyomnak a kezükbe és már dolgoznak, hajkurásszák az állatokat. A férfiakat leggyakrabban a hagyományos, hosszú, vékony szárú, kis fejű pipájukat szívva látni. Egymás mellett ülnek, pipálnak és mondogatják: – „dza” „dza” (igen, igen) ... jókat beszélgetnek. Arra nagyon büszkék, hogy a születési arányszám náluk a legmagasabb. Igen, de arról nem beszéltek, hogy a halálozási is. Csak a nagyon erős gyerekek maradnak életben. Mindig rákérdeztem, orvost mikor látták? Volt, aki soha. Az nem igaz, hogy az orvosok látogatták az embereket vidéken. Egyik utunkon sem találkoztunk soha orvossal. Beteg emberekkel igen. Szívből remélem, hogy ez ma már nincs így. Az a legtermészetesebb dolog volt, hogy állandóan születnek a gyerekek és sokan közülük igen hamar meg is halnak. Nem csak orvos nem látta a gyerekeket, sokuknak ruhájuk sem volt. Több vidéken, néhány éves korukig, egyáltalán nem adtak ruhát a gyerekekre. A fővárosban, Ulánbátorban igen, észak-kelet Mongóliában is, másutt nemigen.

Egyszer Nyugat-Mongóliában nagyon korán útra keltünk. A reggelente szokásos csípős hidegben álmosan zötykölődtünk a hatalmas kövek között. Talán egy órát haladtunk, amikor legnagyobb örömünkre megpillantottunk egy jurtat, amelynek igazából „ger” a neve. A mongolok a néhány ger-ből álló csoportot nevezik jurtának. Nekünk is, az ottaniaknak is mindig nagy örömet jelentett egy ilyen váratlan találkozás. A ger-ből egy teljesen meztelen kisfiú rohant ki, pisilt. Pillanatok alatt szinte lila lett a hidegtől, de kint maradt, nézett bennünket. Be nem ment volna. Szinte feldúltan faggattam kísérőnket: jó, a gyerek bent van a ger-ben, de ott sem lehet olyan meleg, hogy ne adjanak rá ruhát? Megmar, kísérőnk, értetlenül nézett rám,

miközben magyarázta: – „Ezen a vidéken óriási a nyomor, de minden ger-ben jó meleg teveszőr takarók vannak. Elég az a gyerekeknek.” Letettem róla, hogy Megmarral egy hullámhosszra kerüljek.

❖ Milyen házaik voltak?

– Most már biztosan mások, mint abban az időben. Ulánbátorban a szállodákat és más középületeket általában a csehek építették. A panelszerű házakat viszont a kínaiak.

Gondold el, felhúztak egy csomó négyemeletes házat véccék nélkül. Az ásott budik az udvaron sorakoztak, mint falun. Így a negyedik emeletről is a földszintre kellett lerohanni szükség esetén. A lépcsőházak olyan szűkek voltak, hogy alig tudtál felmenni. A burjátok magasak, nagy darabok, de a legtöbb mongol kis termetű. A férfiaknak is 38-as a leggyakoribb cipőméretük. A nők 35-36-os cipőt hordanak.

Ulánbátorban akkor még nem volt csatornázás. Amikor szakadni kezdett az eső, mindenki fejvesztve menekült, mert pillanatok alatt ellepte az utcákat a lezúduló víz. Akkor pedig cipőidet lerángatva lábálhattál a vízben.

❖ Mi volt számodra a legizgalmasabb Mongóliában?

– Mondjuk a mongol távirat. Táviratoztunk például Hudzsirtba, a szállodába. Helyet foglaltunk. Ezt a szállodát is a csehek építették. Tényleg gyönyörű szálloda. Csupa bőr bútor a hallban, csodálatos. Ide, már abban az időben is érkeztek repülőgépek Amerikából, többnyire idős utasokkal, kumisz kúrára. Amint hallottuk, az amerikaiak szinte varázserőttel tulajdonítottak a kumisznak.

Nos, ebbe a szállodába igyekezve, az út nélküli terepen rázkódva, végig arra gondoltam, hogy milyen remek lesz végre ismét igazi ágyba bele feküdni! Ezen, a második utunkon 17 éves Gabi fiúnk is velünk volt. Egy másik dzsippel meg Erdélyi István régész barátunk jött velünk. Ez 1968-ban volt.

Tehát Hudzsirtba tartottunk. Iszonyú

an gyötrelmes volt az út. Valamiféle lápos, félelmetes területen kellett átverekedni magunkat. Többször a kocsiba is befolyt a sáros lé. Ezért ölünkben, kezünkben tartottuk kevéske holminkat, nehogy elázzanak. Közben két elakadt teherautó mellett evickéltünk tovább. Mi még csak haladtunk, de Erdélyi Istvánék sehol! Ők is elakadtak. Istvánék egy kezdő sofőrrel és régi dzsippel jöttek. Mi szerencsésebbnek mondhattuk magunkat. A mi terepjárónk új volt, a sofőrünk meg régi, tapasztalt.

Végül kikeveredtünk a nyúlós, sáros latyakból. Istvánék még mindég sehol. Hát vártunk. Hiába. Közben szabályosan didegtünk, annyira fáztunk. Nem volt több meleg holmink, amit felvehettünk volna. Nem várhattunk tovább. Elindultunk vissza, át a lápos részen, megkeresni Erdélyiéket. Igen, elromlott a kocsijuk, még mielőtt behajtottak volna a sártengerbe. Szerencsére a mi sofőrünk meg tudta javítani Istvánék dzsipjét. Már semmi akadályja nem volt, hogy ismét, harmadszor is neki vágjunk a saras pokolnak. Ez volt mongóliai útjaink egyik legszörnyűbb része.

Kimondhatatlanul megviselve, de végül csak Hudzsirtba értünk, a szállodához. Mongol író kíséreléssel nyomban a recepcióhoz mentünk, szobáinkat keresve. Mire a portás szemrebbenés nélkül közölte velünk: – „Egyetlen szabad szoba sincsen, mindet amerikai turisták foglalták el”. „De mi táviratoztunk, több szobát foglaltunk!” – erősködtem. Hiába. Miközben író barátunk kifelé terelt bennünket, megmagyarázta: – „Tudjátok, nálunk azért olyan olcsó a távirat, mert csak felveszik, de nem továbbítják”. Máig csodálkozom, hogy akkor nem ölte meg a pillantásom.

❖ A kommunista-ateista elnyomásról milyen tapasztalataitok voltak?

– Abban az időben Dzsingisz kán nevét is tilos volt kiejteni, nem hogy beszélni róla. Azért rögtön börtön járt. Ha valakiről

kiderült, hogy sámán, eltűnt. Egy ottani barátunk mesélte, ismert egy nagyszerű egyetemi professzort, aki írt egy könyvet Dzsingisz kánról. No nem adta ki, de valaki feljelentette. Ezért elcsapták őt egy távoli, keleti vidékre, elemi iskolásokat tanítani. Közben pótolhatatlan, értékes könyveit kiszórták lezárt lakásának erkélyére, ott áztak tönkre. Még jól járt, nem csukták le. Elképesztően sötét, embertelen dolgok történtek Mongóliában is abban az időben. Egyébként hivatalosan nem szabadott hinni semmiféle vallásban és tilos volt ilyesmiről beszélni. Ugyanakkor a fővárosban a Gandan kolostor végig megmaradt, benne negyven lámával. A főlámából viszont benzinkutast csináltak. Azt is hallottuk, hogy az első világháború után 40 ezer lámát öltek meg Mongóliában.

❖ **Milyenek ismertétek meg a mongolokat az 1960-as és 1970-es években?**

– Nem éreztem azt, hogy a keleti ember titokzatos lenne. Egészen mást tapasztaltam: meleg szívűek, a lelküket is oda adták volna s végtelenül vendégszeretők. Utolsó falatjukat is készek felkínálni. A vidéken élők kimondhatatlanul örülnek, ha valaki váratlanul megjelenik náluk. Nagyon becsületesek is: egyszer elhagytam a biciklomat egy helyen s hetven kilométeren át lovagolt utánunk egy ember, hogy visszaadhassa.

A mongolok hihetetlen módon tudnak nélkülözni, de boldogok, kiegyensúlyozottak. Én ott ideges embert nem láttam. Elfogadják ami van, és ha nincs, akkor azt, hogy nincs. Kíváncsiak is, minden ismeretlen érdeklőket. Különösen vidéken, ahol nem annyira tájékozottak. Jó példa erre a következő történet:

Azon a bizonyos hudsirtil utunkon, amikor nem kaptunk a szállodában szobát, végül megszánt bennünket a portás. Utánunk jött, mondta, menjünk vissza, heverjünk el a hallban lévő kanapékon. Láttá, mennyire megviseltek vagyunk. A bőrből

készült kanapékra lehetetlen volt lefeküdni. Ugyanis olyan hidegek voltak, mintha egy jégkömbre feküdtünk volna le. Végül a földre, a teveszőrből készült szőnyegekre feküdtünk. Mongol író kísérelt biztatott: – „Rá se rántsatok! Jó vastagok ezek a szőnyegek. Holnap kisüt a nap és mi kifekszünk a gyepre. Meglátjátok, milyen gyorsan felmelegszünk!” Így is volt, akkor tértünk igazán magunkhoz, amikor végre kifekehettünk a napra és átmelegedtünk. Említettem már, hogy az igazán elegáns hudsirtil szállodát is a csehek építették. Azt gondolná az ember, hogy az apartmanokhoz természetesen fürdőszoba is tartozik. De nem! A szabadban, a szálloda előtti udvaron egy hosszú csővezeték volt, méterenként egy csappal. Nagyon primitív csappal. Alatta ugyanolyan hosszú vályú. Mint valami itató. A csodálatos szálloda gazdag amerikai vendégei ott mosakodhattak. Szerettem volna látni az arcukat az első tisztálkodásnál!

Miután jól felmelegedtünk a napon, elindultunk Gabi bácsival a „fürdőszoba” felé. Jobban mondván, a fürdő csőhöz. Bármenyire forgattuk akármelyik csapot, abból bizony nem jött víz. Vagy ötven méterre, észrevettem egy gépházat. Onnan vezetett egy hosszú cső az „itatóhoz”. Elindultunk a gépház felé. Véletlenül pontosan a hosszú cső alatt.

Egyszer csak éreztem, hogy rám csöp-pent valami. Fölnéztem, hát a csőből csöpögött elég szaporán a víz. Megálltunk, feltartottam a kezemet, és örömmel konstatáltam, a víz meleg. Gyorsan oda tartottam Gabi bácsi kezét is: – „Érzed, meleg víz!” Nekem 19 éves koromban az ÁVH-sok kiverték egy csomó fogamat, és azóta protézisem van, Gabi bácsinak pedig az egyik szeme volt üvegből. Akkor már napok óta nem tudtunk mosakodni. „Te, én itt megmosom a fogam!” – mondtam Gabi bácsinak. „Én meg a szemem!” – válaszolt. Csak egy baj volt. Egy csapat mongol folyton követett bennünket.

Nem akartak ők semmi rosszat, kuriózum voltunk a számukra. Mosolyogva, barátságosan viselkedve mászkáltak körülöttünk. Amikor rájöttek, hogy mi most itt elidőzünk, törökülésben körénk telepedtek. Ez kicsit zavaró volt. Mert közben elhatároztam, hogy én ugyan a hónaljamat is megmosom. „Nem találkozom én többet ezekkel az emberekkel!” – nyugtattam magam. Levettem a blúzomat, fölnyújtottam a kezem és türelmesen vártam, hogy összegyűljön egy kis víz a markomban. Hol én gyűjtöttem a vizet, hol Gabi bácsi. Elég lassan, nehézkesen ment a dolog. Mongoljaink viszont maradéktalanul örültek sztriptízünknek. Végül kibillentetem protézisemet és a csöpögő víz alá tartottam. No, erre megemelkedtek törökülésükből nézőink és döbbsen meredtek rám. Valószínűleg nem láttak még protézist. Amikor pedig Gabi bácsi emelte ki üveg szemét és tartotta a víz alá, óriási üvöltéssel futásnak eredtek. Végig ordítottak, felénk mutogatva. Többé nem jöttek a közelünkbe. Csak messziről mondogatták ránk bökve: „In hair, In hair” (Ez a kettő, ez a kettő). A többit nem értettem. Hát ezen mi nagyon jól neveltünk.

❖ Milyen viszontagságaitok voltak még?

– Vidéken csak Kobdóban aludtunk szállodában, sehol másutt. Általában a helyiekkel aludtunk együtt, egy ger-ben. Ott viszont jó rugós vaságyak és meleg teveszőr takarók voltak. Igyekeztem nem gondolni arra, vajon ki húzta magára előttem a takarómat. Igaz, csizmástól feküdtünk le a hideg miatt. Második utunkra már vittünk csizmákat. A ger tetején lévő szellőzőt mindig nyitva tartották, az alját meg körbe föltekerték, szellőztettek. Kellert is, mert néha 10-15-en aludtunk egy ger-ben és nem éppen megmosakodva. Igaz, bolha sehol nem volt. Gabi bácsi gyakran nyugtatott, ne aggódjak, a kosz csak egy ideig nő az emberen, utána kopik. Igaza volt. Mégis nagyon kellemetlen, amikor az ember hetekig nem tud megmosakodni. Északon

nagyon sok víz volt, többször emiatt akadt problémánk, délen, a Góbi-sivatagban meg alig, csak ritkán találtunk vizet.

❖ Volt-e valamilyen különleges élményed Mongóliában?

– Ott láttam először és utoljára életemben délábót. Fantasztikus jelenség. Emelet magas tevéket láttam felénk rohanni, majd kicsivel később rengeteg lovat. A lovak is hatalmasoknak látszottak. Gyerekkoromban nagyon sok idegenlégiósokról szóló könyvet olvastam. Később a Charles Foucauld-ról szóló könyvet, a Sivatag szentje címűt. Már gyermekkorom óta nagyon izgatott a sivatag. Leginkább azért örültem a mongóliai utazásnak, mert el akartam jutni a Góbi sivatagba, ha török, ha szakad. Sikerült eljutnom! De először nagy csalódást okozott. Sivatagban találtam magam, sehol semmi, se egy fa, se egy bokor, rengeteg kő mindenütt, de homok az nem volt. Mongol barátunk, Megmar észrevette csalódásomat. Kérdezte, mi bajom? Őszintén elmondtam neki, hogy én bizony nem ilyen sivatagra vágytam. Nem kősvatagot akartam látni, hanem olyat, mint a Szahara. Engem az izgat. „Ne idegeskedj!” – nyugtatott. – „Csak pár napig légy türelmes. Olyan is lesz.” – Megmár nagyon kedves ember volt. Jókat beszélgettünk oroszul. Minden kérdésemre őszintén válaszolt.

És valóban! Pár napi utazás után egyszerre elénk tárult a vágyott, a homokos Góbi, számomra az egyedül igazi sivatag. Még ma sem tudom valójában mi is történt ott velem? Ahogy szótlanul ámultam, úgy éreztem, belém ivódik, felszívódik bennem ez az egész, leírhatatlan szépség – a sivatag. Megmar is valami furcsa módon nézett rám, majd megkérdezte: „Ugye, most szeretnél egyedül maradni?” Csak bólintottam. Megmár besegítette Gabi bácsit Cerendendev, a gépkocsivezető mellé és maga is a kocsiba szállt. Pillanatok alatt eltűntek a homokdombok között.

Ott álltam egyedül, teljesen kiszolgál-

tatva a mindenségben, amely akkor számomra érinthetővé lett. Úgy éreztem, az egész táj ütemesen lüktet és vele lüktetek én is. Hol óriásnak éreztem magam, hol meg egészen picinek, beleesve a homokba. Azután ismét szinte az édig nyúltam, hogy nyomban visszaessem. Világosan tudtam, valami rendkívüli történik velem. Ezután megváltozik az életem. Nem élhetek tovább úgy, mint idáig. Nos, ez bekövetkezett. Igaz, nem azonnal, csak sok év után. Vissza találtam Istenhez. Az a felejthetetlen, életemet máig meghatározó élmény a Góbi sivatagban lehetett a meghívóm.

❖ **A kéziratok, amelyeket leadtatok a kiadónak, mennyiben azonosak azokkal a szöveggel, amit olvashatunk a könyvekben? Mit engedtek kiadni és mit nem a kommunista diktatúra alatt?**

– Számptalan történetet nem nyomtattak ki. Csak pár példa: egyszer a Mongol-Altáj-hegységnél pihenőt tartottunk. Hangulatos kis patak partján telepedtünk le. Velünk tartott a terület dargája (főnöke) és a párttitkár is. Egyébként minden településen a darga és a párttitkár volt élet-halál ura. Igazából ők ketten hívtak meg bennünket erre a kirándulásra. Mondták: élelemre ne legyen gondunk, ők hoznak mindent. Kedves, közvetlen emberek voltak. Örültek nekünk, mert ilyen messzire nem igen vetődik idegen. Sokat kérdeztek Magyarországról, mindennapjainkról. Közben szüite-cájjal, tejes teával kínáltak bennünket. Eleinte képtelenek voltunk a szüite-cájt meginni. Ugyanis lótejen kívül egy kis olvasztott faggyú is van benne. Második utunkra szoktuk csak meg igazán, jöttünk rá, mennyire erősíti szervezetünket ebben a szélsőséges klímában a faggyús tea. Előtte csak a har-cájt, a fekete teát voltunk hajlandók meginni. Abban nincs se tej, se faggyú. Viszont, különösen nyilvános helyen, szegény har-cájt inni. Mongóliában ugyanis a har-cáj kizárólag a koldusszegény emberek itala. Nos, idilli helyzet volt. Ültünk a kis patak partján,

teáztunk. A teát nagy, 20 literes, nálunk is ismert tejes kannában hozták, és díszes kínai porcelán ajakokba töltötték. Az ajak kis tálka féle, szinte mindent ilyenből isznak, esznek. Olyan rég indultunk el, még eléggé hidegben, a tea mégis jó meleg volt. „Mitől ilyen meleg még a tea?” – kérdeztem a dargát, aki közben csizmáját levette, jólesően turkálta kezével lábujjai között. Emiatt, a hirtelen támadt zavaró illat miatt kicsit odább is húzódtam. „Mindjárt megmutatom!” – válaszolta készséggel. és abba hagyva lábujjai tisztogatását, maga mellé rántotta a nagy teás kannát.

Levette a kanna tetejét, majd könyékig bele nyúlva, nagy követ emelt ki. „Látod, ekkora megforrósított követek tesziünk bele. Tölthetek még?” – kérdezte mindjárt kedvesen. Hát...Egyhamar semmilyen tea nem ment le a torkomon. Ezután napokig csak kumiszt ittam.

Egy másik esetben Horog nevű településen voltunk. Író kísérőnk idegesen futkosott össze-vissza. – „Készüljete, tiszteletetekre ide jön egy miniszter, vele több feles! Erre vadásznak és hallottak rólatok.” – Majd beteretelt bennünket egy faházba, ahol egy nagyon hosszú asztal mellé telepedtünk. A helybeliek nyomban sajttal és kumisszal kínáltak bennünket. A kumiszt szívesen iszogattuk, de a sajtot nem tudtuk megenni, olyan kemény volt. Tiszta kő. Jó néhány helybéli férfi is asztalunkhoz ült. Barátságosan nézettek bennünket, ők is itták a kumiszt, sűrűn mondogatva: „dza, dza”. Mi meg csak ültünk és vártuk a minisztert kísérőivel. Jó két óra telt így el. A sűrű dza-kon kívül a helyiek sem beszélgettek egymással, velünk meg végképp nem. De nagyon barátságosan mosolyogtak ránk mindvégig. Végre megjött mongol író kísérőnk, közölte velünk: „Na, mehetünk!” – És már indult is kifelé. Utána kiáltottam: „Luvszanceren! Hát a miniszter? Mi történt vele, hogy nem jött?” – „Hogy-hogy nem jött? Ott ült veled szemben! Na, gyerkünk!”

Nos, az ilyen és ehhez hasonló történeteket már a budapesti mongol követségen kihúzták, ugyanis oda kellett adni a kéziratot átolvasásra. Gondolom, ez nem igényel magyarázatot.

Még egy eset: Kelet-Mongóliában járva, Batsiret szumunban, két-három faházból és néhány ger -ből álló településre bukkantunk. Egy-egy szumun, talán járásnak nevezhetném, akkora, mint Magyarország. Természetesen nyomban jelentkeztünk a dargánál, főnöknél. Ennek a dargának titkárnője is volt. A titkárnő szobájában ültettek le bennünket, mondták, várjunk. Vártunk. Sokáig. Nagyon sokáig. Különben igen furcsa volt az a szoba. A titkárnő egy rozoga asztal mögött ült, előtte egy telefon és papírok. Néha firkantott valamit egy-egy papírra, de többnyire csak a tollát forgatva bámulta a falat. A szobában mindössze az ő rozoga asztala volt, néhány szék és az egyik fal közepéhez állítva egy ócska kétajtós szekrény. Újvidéken, Ómamának volt egy szinte ugyanilyen, négy lábon álló szekrénye. Egyszer csak jött egy férfi, csizmában, bocsánat a szóért, de hihetetlenül szaros csizmában. Kinyitotta a szekrényt és bemenve a szekrénybe maga után húzva, becsukta annak ajtaját. Elhűlve bámultam a szekrényt amelyben eltűnt a férfi, majd kérdőn a titkárnőre néztem. Neki a szemem sem rebbent! Éppen mondtam Gabi bácsinak: – „Gabi, képzeld, jött egy ember, itt áll egy szekrény, és az az ember bement a szekrénybe.” Be sem fejeztem a mondatot, amikor ismét jött egy ember, aki szintén bement a szekrénybe. Nem tudtam elképzelni, mi történik a szekrényben.

Sok idő után végre megcsörrent a titkárnő asztalán a telefon. Beleszólt, majd ránk nézett és a szekrényre intett. „Gabi, ez a nő azt akarja, hogy mi is menjünk a szekrénybe. Én nem megyek!” Rávigyorogtam a titkárnőre és ülve maradtam. Ő egyre a szekrény felé integetett, de mert nem álltunk fel, oda ment, kinyitotta a szekrényajtót és

szinte vadul kezdett integetni, hogy menjünk be. Akkor derült ki: a szekrény a dupla ajtót hivatott pótolni. Ugyanis nem volt háta, a szekrényből egyenesen a darga szobájába léptünk. Képtelen voltam uralkodni magamon! Röhögve nyerítettem. Gabi bácsi meg csak rángatta a karomat, nem tudta, mi történik.

A darga két vendégével egy csodálatos, díszes, láthatóan réges-régi, hosszú márvány asztal mögött ülve fogadott bennünket. Nem, nem állt föl jöttünk! Rutinosan közölte velem, vegyem elő jegyzeteimet, majd diktál.

Akkor én már a hosszú várakozástól nagyon fáradt voltam és mérges is. Meg nem is kívántam ötvenedszer leírni mennyi teve, mennyi ló, mennyi birka stb. van a szumunban. Azt mondtam, nincs nálam a jegyzetfüzetem. A darga csak erősködött, mire én – e miatt máig szégyenkezem –, elővettem a zsebemben lévő fél csomag vécepapírt és magam elé tettem. Akkor még hajtogató, leporelló-szerű toalett papírok voltak divatban. Gondoltam, sorolhatja a birkákat! Ehelyett a darga magához intette Luvszancerent, kísérőnket és súgott neki valamit. Barátunk elvörösödött, majd fa-arcú közölte velem: – „Azt mondja a darga, add neki ezt a szép papírt, kapsz tőle másikat, amire írhat.” Erre már én is elvörösödtem, de mit tehettem, két tenyeremre fektetve a csomag papírt, teljes tisztelettel átadtam a dargának. Mongóliában, ha valakinek oda adunk, nyújtunk bármit, azt két kézzel kell. Nagy sértés egy kézzel adni bármit. Luvszancerentől később őszintén bocsánatot kértem. Ő Moszkvában tanult, jól tudta mit kapott tőlem a darga. Ilyesmiket nem lehetett leírni! Efféléket nem publikálhattunk. Egyszerűen kihagyták a szövegből.

❖ **Abban az időben a mongol-kínai kapcsolatok sem voltak a legfelhőtlenebbek. Mit lehetett ebből érzékelni Mongóliában?**

– Sokaktól hallottam, hogy Belső-Mon-

góliában, ez kínai terület, mongol férfi csak kínai nőt vehet feleségül, és mongol lány csak kínaihoz mehet férjhez. Ez egy asszimilációs politika volt. Ha két mongol fiatal mégis egymásba szeretett, akkor azok általában megszöktek. Legtöbbször egész Mongóliát átszelve a burjátokhoz, a volt szovjet területre menekültek. A burját mongolok is nyomorban éltek, de még mindig százszor jobban, mint Mongóliában.

Amikor először jártunk Mongóliában, 1964-ben, még létezett egy úgynevezett kínai sor. Főleg zöldséget, gyümölcsöt árultak, meg különböző csecse-becséket, de ezt csak a kínaiak vásárolták, a mongolok nem. A zöldségfélét kizárólag kínaiak termelték. Részünkre – mivel már hosszabb ideje nélkülöztük –, óriási élmény volt friss gyümölcsöt, zöldséget enni. Nyersen faltuk! Teljesen mindegy volt, hogy mi az, csak zöld legyen! Annyira kiéhezettek voltunk a zöld-félékre. Második mongóliai utunkon, 1968-ban, se kínai sort, se kínait nem találtunk. Mongol író barátaink mesélték, hogy egyetlen éjszaka teherautókra pakolták őket és átrakták a kínai határon. Előtte ugyanis szinte már több kínai élt Ulánbátorban, mint mongol. Attól féltek, – így hallottuk –, hogy a kínaiak egyszerűen elfoglalják Ulánbátort.

❖ Valóban „egymillió hős” él Mongóliában?

– Gabi bácsi Mongóliáról írt első könyvének címe: Egymillió hős országa. Hogy ez valóban így van, hadd mondjam el a következő kis történetet, amit különben a kiváló tudóstól, Rincsen professzortól hallottam, amikor egy ízben egy repülőn utazva Magyarországra, németül mesélt el.

Iszonyú nehéz teleket élnek át a mongol állattenyésztők. Egy-egy család több ezer állatra felügyel. Ritka, amikor 2-3 család összefog. Ott a rengeteg birka, kecske, a sok teve, no meg a lovak. A mongol lovak apró természetűek. Amikor néha felültem egyre-re, földig lógott a lábam. Egyik télen,

a kínai határtól mindössze 30 kilométerre lévő család furcsa dolgot észlelt. Állataik rendkívül nyugtalanok voltak, mozogtak. Aztán meghallották a farkasok üvöltését. Már tudták mi a baj! Egyébként az állattenyésztők legnagyobb ellenségei a farkasok. Mérhetetlen károkat okoznak. Éppen ezért, aki beszólgáltat egy megölt farkas fejet, nagy jutalmat kap. Nos, a család észlelte a veszedelmet. Nyomban lovaikra pattantak és a már a déli irányba, Kína felé rohanó állataikat igyekeztek megfékezni. Ez a család négy tagból állt. Igen ám, de olyan pánik tört ki az állatok között, hogy egymást sodorva vágtaztak délnek. Olyan szorosan, hogy például az elhullt állatok nem zuhantak a földre, úgy tartották két oldalról a rohanók.

Óriási küzdelmet vívott a család! Ilyen tömegű állatot lehetetlen megállítani. Ezért a három férfi és egy nő, mindég a szélről szakított le egy-egy kisebb, 150-200-as csoportot és fordított vissza. A kínai határtól mindössze néhány száz méterről hajtották vissza az utolsó, rájuk bízott állatokat. Az állatok természetesen az államéi voltak, nem az övék. A család egyik férfi tagja, mesélte Rincsen professzor, annyira kimerült, hogy röviddel később meghalt.

Aztán a sok dolgozó gyerek! Nem csak az állatok körül munkálkodnak már 4 éves kortól. Többször találkoztunk egymásba kapaszkodó kisgyerekekkel, kezükben apró kannájuk és vízért mentek. Néha 10-12 kilométer távolságra volt a legközelebbi kút. Igen, én hősöknek tartom őket. Irgalmatlanul kemény munkát végeznek és mi jut nekik? Amit megesznek! Alig valamivel több. Csak az őszi, nagy állathajtáskor jutnak valami pénzhez. Persze, mindez az akkori, 60-as, 70-es évekre igaz. Most milyen arra felé az élet? Nem tudom!

❖ A könyvekből kiderül, hogy jól bánsz a fegyverrel...

– Már Gabi bácsi felesége voltam, amikor még továbbra is Brazíliába akart utazni.

Ezért gyakran biztatott, mondta: – „Neked feltétlenül meg kell tanulnod fegyverrel bánni!” Én meg úgy gondoltam, miért is ne? Mindenre nyitott voltam és mi tagadás, roppant csábító volt a gondolat, hogy Brazíliába utazhatom. De hol tanuljak meg löni, fegyverrel bánni? Egyszer, haza érve azzal fogadott Gabi bácsi: „Elintéztem, mehetsz az MHSZ-be, ott megtanítanak löni!” Lementem a Marcibányi térre, a lőtérré és három hónap múlva már versenyeztem! Kiderült, nagyon jó érzésem van a céllövészethez. Kisöbű sportpuskával lőttem, ezek 5-5.5 kg-os, dioptriás fegyverek. Nem a szokásos kispuska. Hamarosan csapatkapitány lettem, első osztályú versenyző voltam hosszú éveig. Viszont Brazíliába nem kerültem ki!

Mongóliában viszont rengeteget számított, hogy jól bántam a fegyverrel. Ulánbátorban, többek között, megismerkedtünk Bator Gongorral. Ő volt Mongólia 3-as számú hőse. Szuhe Bator az 1-es számú, szobra Ulánbátor főterén áll. Csoj balszan a 2-s számú hős, róla várost neveztek el és Bator Gongor barátunk Mongólia 3-as számú hőse. Egyébként a „bator” ugyanazt jelenti mongolul, mint magyarul: ’bátor’. Bator Gongor két társával egy magaslatra befészkelődve, óriási területet védtek meg a kínaiaktól. Ezért lett ő Mongólia 3-as számú hőse. Jól beszélt oroszul, így megértettük egymást. Egy alkalommal, amikor Gongor háborús kalandjairól mesélt, dicsekedve megemlítettem, hogy én első osztályú céllövő vagyok. Mindjárt meg is kérdeztem, van-e Ulánbátorban komoly lőtér. „Mi az hogy!” – mondta és már vitt is bennünket. Meglepetésemre a hatalmas DELGUR-hoz, nagy áruházhoz vezetett bennünket. Az épület óriási volt, de áru az semmi! Itt-ott kevéske, sirlalmas holmi. Viszont az alagsorában egy 50 méteres, remek lőtér! Tudni kell, a kisöbű sportpuskával a versenyzők télen-nyáron ugyanabban a ruhában versenyeznek. Még a ruházat is a fegyverhez igazított. Egy versenyző a verse-

nyen három testhelyzetből lő: fekvő, térdelő és álló helyzetből. Természetesen álló helyzetből a legnehezebb.

Bátor Gongor elővette egy tárolóból a puskáját és ide adta: – „Na, lássam, mit tudsz?” Egyszerűen leizzadtam. Teljesen idegen fegyver, én egy nyári blúzban, bakancsom sincs amiben jól megvethetném a lábam... És lőjek állva! Isten neki! Megmarokoltam Gongor puskáját, hosszan a célra tartottam, és csoda történt! Ezt csak egy céllövő tudja igazán értékelni: álló helyzetből, egymás után háromszor tízest lőttem! Többet nem voltam hajlandó. Gongor megölelt, kezembe nyomta puskáját és elővett több doboz lőszert is. „Vihetitek, vadászhatok!” Leírhatatlanul örültem. Külön érdekesség, hogy Gongor puskája már nem is volt az övé! Aláírta, hogy rövid időn belül átadja a múzeum részére. A későbbiekben sokat könnyített helyzetünkön Gongor fegyvere. Főleg tűzokat lőttem, mivel Mongóliában nagyon sok a tűzok. Mint kiderült, kísérőink korábban nem ettek tűzokat, de út közben igen rákaptak. Ők is éhesek voltak, nem csak mi. Egy 20 literes tejeskannát sikerült szereznünk, abban főztük meg a madarakat, kiszáradt trágyán. Azon a vidéken ugyanis egyáltalán nem volt fa. Érdekesség még az első tűzok elejtése: rá lövök, éles, pengő hang hallatszik, a tűzok meg vidáman repül tovább. Ez többször megismétlődött. A végén már a motorházra könyökölve vettem célba madarunkat, míg végre leesett. Amikor Cerendendev nekiállt kopasztani, hujjogva hívott: – „Ide nézz! A mellében több golyó is volt. De olyan erős a tollazata és olyan vastag a melle húsa, hogy meg sem kottyantak neki a lövések.” Mint kiderült, csak a fejére célozva teríthető le.

❖ Mikor voltak kint utoljára Mongóliában?

– Gabi bácsi 1973-ban utazott harmadszor Mongóliába, unokaöccsével. 1968-ban, az emlékezetes csehszlovák bevonuláskor

Mongóliában voltunk legidősebb gyermekünkkel. A két kisebb idehaza, édesanyámmal. Majd bele zavarodtam! Jöttünk volna nyomban haza, de nem engedtek repülőre szállni. Akkor megfogadtuk, soha többet nem utazunk egyszerre, ilyen messzire gyerekeinktől.

Én harmadszor 1972-ben, Kis József filmrendezővel és stábjával utaztam Mongóliába. Szakértőnek szerződtek. Jó kapcsolataim voltak még akkor Ulánbátorban. Képes voltam terepjárót szerezni a vidéki utakra és sok olyan helyre bejutottak velem, ami nélkülem nem ment volna. Mindenben mongol író barátaink segítettek, hozzájuk fordultam minden problémánkkal. Máig hálásan gondolok rájuk.

❖ **Tartjátok még a kapcsolatot az ottani ismerőseitekkel?**

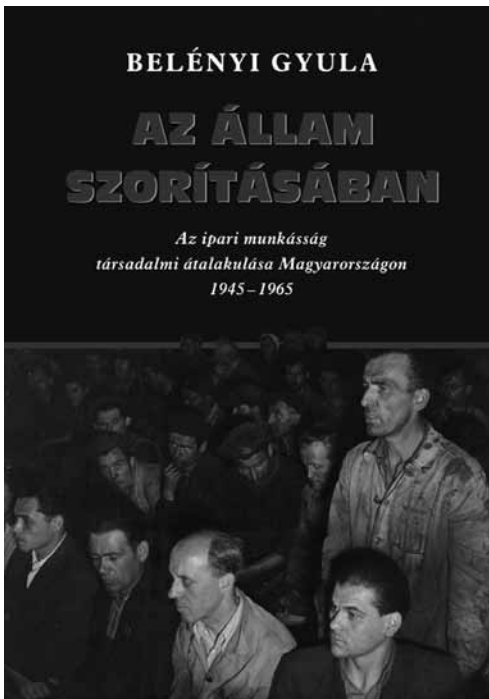
– Már nem. Régóta nem válaszolnak. Egyik legjobb barátunk, Luvszanceren, közvetlenül hazaérkezésünk után, meghalt autószerencsétlenségben. Csancal, mongol barátom írt legtovább. Ő Budapesten végezte az egyetemet. Egy jó ideje nem ír már. Jovohulan sem, Ajus sem, Banzragcs sem.

Nagyon sok éve volt már mindez és Mongóliában kevesebben öregszenek meg, mint idehaza...

❖ **Köszönöm szépen a beszélgetést!**

AZ INTERJÚT MOLNÁR GÁBOR* KÉSZÍTETTE

* A nagyinterjú készítője, Dr. Molnár Gábor névrokona a szövegben szereplő Mongóliát és Brazíliát megjárt Molnár Gábornak.

MEGRENDELHETŐ: TERJESZTES@
BELVEDERE.MERIDIONALE.HU
A KIADÓ TOVÁBBI KÖTETEI:
WWW.BELVEDERE.MERIDIONALE.HU
/KOTETEK/